

Інформаційна довідка щодо захисту національних святинь Українського народу*

***Анотація.** В інформаційній довідці наведено результати аналізу законодавства щодо захисту та збереження національних святинь Українського народу в контексті проекту Закону України «Про захист національних святинь Українського народу» (реєстр. № 15550 від 24.08.2026). Акцентовано на визначенні їх правового статусу, засад управління, а також забезпеченні додаткових заходів щодо їх охорони і збереження. Стисло надано аналіз положень Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини та досвід Литви у цій сфері.*

***Ключові слова:** пам'ятка культурної спадщини, національна святиня Українського народу, універсальна цінність, охорона культурної спадщини, Конвенція ЮНЕСКО.*

Вступ

Культурна спадщина є важливим складником національної ідентичності, історичної пам'яті та духовно-культурного розвитку Українського народу. Пам'ятки культурної спадщини, пов'язані з визначними історичними подіями, державотворенням, розвитком української культури, науки, освіти та релігійного життя, мають особливе значення для збереження історичної спадкоємності й утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Актуальність питання посилюється в умовах збройної агресії проти України, яка створює загрози знищення, руйнування та пошкодження об'єктів культурної спадщини, а також втрати матеріальних свідчень історії та культурних надбань Українського народу. За таких обставин особливого значення набувають належна охорона, захист і збереження об'єктів, що мають виняткову історичну, культурну, наукову та релігійну цінність.

Основна частина

Внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ проти України станом на кінець липня 2026 року пошкоджено або знищено 1990 об'єктів культурної спадщини та 2625 об'єктів культурної інфраструктури, зокрема пошкоджено Києво-Печерську лавру, включену до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО¹.

Захисту та збереженню національних святинь Українського народу, визначенню їх правового статусу, засад управління ними та забезпеченню додаткових заходів щодо їх охорони і збереження присвячений проект Закону України «Про захист національних святинь Українського народу» (реєстр. № 15550 від 24.08.2026)² (далі – законопроект). Законопроектом, зокрема,

¹ Російська агресія проти культури: росіяни пошкодили 1990 пам'яток культурної спадщини та 2625 об'єктів культурної інфраструктури. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rosiiska-ahresiia-proty-kultury-rosiiany-poshkodyly-1990-pamiatok-kulturnoi-spadshchyny-ta-2625-obiektiv-kulturnoi-infrastruktury>

² Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про захист національних святинь Українського народу» (реєстр. № 15550 від 24.08.2026). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70578>

пропонується: запровадити дефініцію «національна святиня Українського народу» (далі – національна святиня); встановити критерії, яким повинна відповідати пам'ятка культурної спадщини для включення до Переліку національних святинь; закріпити засади охорони та захисту національних святинь, зокрема шляхом утворення Ради з питань національних святинь; посилити відповідальність юридичних осіб за вчинення щодо національної святині дій, передбачених абзацом другим частини першої статті 44 Закону України «Про охорону культурної спадщини»³.

На нашу думку, доцільно дослідити відповідність законопроекту міжнародним стандартам у сфері охорони культурної спадщини, викладеним, зокрема в Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (далі – Конвенція)⁴, ратифікованій Україною в 1988 році⁵. Ідеться, зокрема, про те, що визначальною характеристикою національної святині, згідно із законопроектом, пропонується закріпити універсальну цінність пам'ятки культурної спадщини національного значення та / або об'єкта всесвітньої спадщини для Українського народу⁶. У Конвенції під культурною спадщиною розуміються пам'ятки, ансамблі та визначні місця, які мають універсальну цінність із погляду історії, мистецтва чи науки⁷.

Пропозиції законопроекту щодо запровадження посиленого режиму охорони і захисту національних святинь цілком узгоджуються з положеннями статті 5 Конвенції щодо забезпечення державами ефективної охорони культурної спадщини в умовах, властивих кожній державі.

Також варто зазначити, що законопроектом враховуються положення Конвенції про надання культурній спадщині певних функцій у громадському житті. Мається на увазі пропозиція законопроекту про використання національної святині, зокрема для реалізації та проведення: важливих суспільних заходів, церемоніальних та протокольних заходів за участю вищих посадових осіб держави і високих посадових осіб, представників іноземних держав, міжнародних організацій; посвят та складення присяги; військового поховального ритуалу; інших програм культурного, духовного, інтелектуального збагачення українського суспільства.

У контексті законопроекту доречно навести досвід *Литви* щодо застосування градації нерухомих об'єктів культурної спадщини за критерієм суспільно-культурного значення. Згідно із Законом про охорону нерухомих культурної спадщини⁸ перелік культурних пам'яток, до якого входять

³ Проект Закону України «Про захист національних святинь Українського народу» (реєстр. № 15550 від 24.08.2026). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70578>

⁴ Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. 16.11.1972. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text

⁵ Про ратифікацію Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини: Указ Президії Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки від 04.10.1988 № 6673-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6673-11#Text>

⁶ Проект Закону України «Про захист національних святинь Українського народу» (реєстр. № 15550 від 24.08.2026). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70578>

⁷ Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. 16.11.1972. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text

⁸ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. URL: <https://e->

історичні, археологічні та культурні об'єкти національного значення, затверджується Парламентом за пропозицією Уряду. Водночас найзначніші нерухомі об'єкти культурної спадщини визначаються культурними пам'ятками рішенням Уряду за пропозицією Міністра культури.

На нашу думку, доцільно також акцентувати на унікальності сучасного українського контексту. В умовах збройної агресії РФ проти України, що спрямована, зокрема, на знищення історичної пам'яті, культурної спадщини та національної ідентичності українського народу, цілком релевантним є використання інноваційного концептуального підходу щодо збереження культурної спадщини. Ідеться про виокремлення спеціальної категорії пам'яток культурної спадщини – національних святинь Українського народу та запровадження додаткових заходів щодо їх охорони і збереження.

Висновки

Аналіз законопроекту свідчить, що пропонувані новації, на нашу думку, є актуальними, оскільки сприятимуть охороні та захисту культурної спадщини як одного з головних складників національних інтересів України, зокрема через визначення нової категорії пам'яток культурної спадщини – «національна святиня Українського народу», утворення Президентом України спеціального консультативно-дорадчого органу для сприяння захисту і збереженню національних святинь Українського народу, а також посилення відповідальності юридичних осіб за неправомірні дії щодо національних святинь Українського народу.

Пропоноване регулювання, на нашу думку, відповідає положенням Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*